

33. Театральные музеи в СССР // Труды НИИ Музееведения и охраны памятников истории и культуры / под ред. Н. В. Минц. — М., 1969. — Вып. 23. — 173 с.
34. Чеботарева Е. Театральный музей / Е. Чеботарева // Круг. — 1995. — № 1. — С. 15.

Надійшла до редколегії 24.12.2010 р.

УДК 351.853(091)(477.54)»451*50

Л. М. ВОРОНОВА

З ІСТОРІЇ ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ СПРАВИ НА ХАРКІВЩИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Наведені загальні тенденції розвитку пам'яtkоохоронної справи на Харківщині після Другої світової війни до кінця ХХ ст.

Ключові слова: *культурна спадщина, археологія, архітектура, пам'ятне місце, парк, садиба, туризм.*

Представлены общие тенденции развития памятниковедения на Харьковщине после Второй мировой войны до конца ХХ в.

Ключевые слова: *культурное наследие, археология, архитектура, памятное место, парк, усадьба, туризм.*

The general trends of the development relics of the past in Kharkivshina after Second world war to the end of XX century are represented/

Key words: *cultural legacy, archaeology, architecture, memorable place, park, country-seat, tourism.*

За загальною чисельністю пам'яток, наявністю шедеврів України можна вважати країною з багатою історико-культурною спадщиною і цей потенціал може гідно репрезентувати Україну у світовій та європейській спільноті. Одночасно він — невід'ємна частина світового культурного надбання, важлива складова пізнання історії людства, джерело європейської пам'яті. Отже, охорона, зберігання і використання об'єктів культурної спадщини з метою захисту традиційного середовища в інтересах нинішнього та майбутніх поколінь є важливою метою діяльності держави і суспільства [14, с. 754].

Складовою культурно-історичної спадщини нашої країни є культурне надбання Харківщини. В області наявне унікальне поєднання неповторних ландшафтів, історичних, етнографічних об'єктів, пам'яток природи, культури, побуту населення, в яких відображені історичні особливості різних епох, етнічних груп.

У цьому контексті особливу роль відіграють пам'ятки історії та культури як наочне відображення таланту українського народу, його багатівікової історії. На території Харківщини створено численні пам'ятки, які свідчать про їх унікальність і самобутність, зазнали впливу культур інших народів, що протягом тривалого часу спільно проживали в цьому регіоні. У 2007 р. у Харківській області нараховувалось 8244 пам'ятки,

з них археології – 4563 (14 національного значення), історії – 2590 (10 національного значення), монументального мистецтва – 292 (4 національного значення), архітектури і містобудування, садово-паркового мистецтва – 799 (73 національного значення) [6, с. 61].

Державотворчі процеси в Україні за часів незалежності сприяли піднесенню національно-культурного відродження. Актуального значення набули проблеми щодо охорони культурного надбання українського народу. У результаті виходять друком дослідження, присвячені пам'яткоохоронній справі в Україні [7, 12]. Вагомий внесок зробили фахівці щодо дослідження історико-культурних пам'яток Харківщини, особливо тих, які були незаслужено забуті. В першу чергу слід відзначити збірки наукових статей «Культурна спадщина Слобожанщини», в тому числі таких – «Музейна справа та охорона культурної спадщини» і «Історія та краєзнавство». У цих публікаціях містилися матеріали, які стосувалися окремих, важливих для нашого регіону культурних, історичних, археологічних, архітектурних пам'яток. Видавалися путівники по Харківщині, котрі враховували повернене культурне надбання. Інформація про стан охорони, збереження пам'яток історії та культури в Харківській області міститься в статтях працівників місцевої адміністрації і статистичних збірниках [10, 16]. Проте узагальнення такого великого масиву матеріалів не було зроблено.

Отже, зважаючи на актуальність теми та її недостатню розробленість в історичній літературі, автор поставила за мету виявити головні тенденції розвитку пам'яткоохоронної справи на Харківщині після закінчення Другої світової війни до розпаду Радянського Союзу.

Неповторних збитків було завдано Україні під час Другої світової війни. За часів окупації зруйновано і пошкоджено близько 2 тис. пам'яток архітектури (347 були втрачені повністю), пограбовано 151 музей, знищені мільйони архівних справ і книг [12, с. 74]. Постраждав і Харків. За результатами дослідження історика А. В. Скоробагатова і на підставі джерел, на Нюрнберзькому процесі наше місто було назване серед 14 радянських міст, що були піддані найбільшому варварському руйнуванню. За німецькими звітами «у Харкові ... були підірвані безпосередньо військами 70% підприємств. Все найважливіше майно вивезене ... Очистка Харкова вдалася на 70%» [15, с. 3].

Після війни здійснюються перші заходи відбудови і реставрації історико-культурних об'єктів. Особлива увага зосереджується на обліку, обстеженні, складанні ґрунтовних актів і опрацюванні проектів реставрації та відбудови, консервації. У 1944 – 1945 рр. було прийняті правові акти, спрямовані на виявлення, науковий опис і постановку пам'яток на державний облік. І вже на початку 50-х рр. XX ст. до державних реєстрів було внесено 47 тис. пам'яток історії, археології, мистецтва [12, с. 76]. Така тенденція була характерною для всіх регіонів в Україні, зокрема і для Харківщини. Це відповідало передусім державним рішенням

стосовно постановки на облік поховань радянських воїнів і партизан, які загинули в роки війни. Як наслідок, на початку 60-х рр. ХХ ст. на Харківщині були визначені сотні міст і сіл, які мали такі пам'ятки. Серед них можна назвати братські могили і пам'ятники радянським воїнам, котрі загинули в боях за визволення Харківщини від німецько-фашистських окупантів, у містах Краснограді, Куп'нську, Ізюмі, Валках, Богодухові, Вовчанську, в селах Білий Колодязь, Шарівка, Колонтаїв, Ков'яги, Ковалівка та ін.

Пам'ятками і бюстами були увінчані подвиги двічі Героїв Радянського Союзу: танкіста, командира 56 гвардійської танкової бригади З. К. Слюсаренка у м. Зміїві; льотчика А. К. Недбайло у м. Ізюмі; Героїв Радянського Союзу: партизан О. М. Шербака у Старому Салтові та Ф. Слинька у Вільховатці, артилеристів О. Д. Майорова, І. Н. Нестерова у с. Степанівка і В. А. Сидорова у с. Качалівка Краснокутського району та ін. Село Колонтаїв цього ж району відоме тим, що в ньому містилася лікарня, де діяла група медичних працівників на чолі з лікарем Е. Я. Сербіковою, які врятували життя 52 пораненим радянським бійцям і офіцерам. Подібних історичних міст на Харківщині можна назвати значно більше [1].

У подальші роки кількість таких пам'яток збільшувалася. По Харківській області за 1975 – 1981 рр. в усіх райцентрах встановлювалися пам'ятні знаки на честь військових частин і з'єднань, які визволяли даний регіон. В середині 1980-х рр. на Харківщині було споруджено 1850 пам'ятників радянським воїнам, партизанам та підпільникам, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни [4, с. 67; 6, с. 230].

У цей же час було значне скорочення пам'яток стародавньої, середньовічної та нової історії України у результаті ідеологічного тиску зі сторони офіційної влади та в контексті концептуальних підходів до визначення критеріїв оцінювання пам'яток, їх виявлення і обліку. Той факт, що деякі з них все ж таки визнавалися історичними та пам'ятними місцями, було радше винятком ніж правилом. На Харківщині серед них можна назвати с. Кручик – батьківщину українського вченого і громадського діяча, засновника Харківського університету В. Н. Каразіна; с. Тернове (колишній хутір «Затишок»), де багато часу свого життя провів український драматург М. Л. Кропивницький; м. Чугуїв, де народився відомий художник І. Ю Репін; м. Ізюм – батьківщину українського художника-реаліста С.І. Васильківського; м. Балаклея – батьківщину видатної української співачки О. А. Петрусенко та ін. Давні події були в центрі уваги держави в аспекті зберігання культурної спадщини, але якщо вони були пов'язані з історією Росії. До таких історичних місць на Харківщині були віднесені залишки укріплень XVII ст. проти татарських нападників у с. Гороховатці й Ізюмі; а від 1731–1732 рр. – залишки Української лінії у м. Краснограді, селах Берестовеньці, Єфремовці та Петровському; с. Городне Краснокутського району,

поблизу якого в 1709 р. російські війська розбили шведів; с. Совнівка Красноградського району, де часто бував К. О. Ламберт – учасник багатьох воєн того часу, в т. ч. відомого альпійського походу суворовських військ; с. Ярошівка Богодухівського району – батьківщина відомого російського мандрівника, помічника голови Російського географічного товариства Є. П. Ковалевського та ін.

Значні зміни відбулися в пам'яткоохоронній сфері в 60-ті рр. XX ст., які відповідали загальносвітовим тенденціям і пов'язані зі створенням таких міжнародних організацій як ICOM (Міжнародна рада музеїв, 1946), ICCROM (Міжнародний дослідний центр охорони та реставрації культурних цінностей, 1956), ICOMOS (Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць, 1956) та ін. Так у 1966 р. було створено Українське товариство охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК) на чолі з академіком П. Троньком. Товариство приділяло увагу розробці теоретичних питань та концептуальних засад в пам'яткоохоронній сфері і здійснювало значну роботу по охороні культурної спадщини. Тільки за другу половину 70-х рр. члени цього товариства разом із працівниками органів культури прочитали більше 1 млн лекцій, провели понад 1,5 млн екскурсій, надрукували більше 60 тис. статей, організували 15,5 тис. виставок [13, ф. 5116, оп. 19, спр. 1359, арк. 3]. Пам'яткоохоронна справа на місцях покладалася на обласні організації УТОПІК та відповідні відділи історичних музеїв.

Важливу роль в охороні збереженні науково-культурної спадщини України мав відіграти «Звід пам'яток історії та культури України». Передбачалося, що він буде частиною загальнодержавного видання у колишньому СРСР. Підготовча робота по створенню Зводу розпочалася у 1972 р. Вперше було поставлене завдання не лише узагальнити інформацію про історико-культурну спадщину, а провести науково-дослідницьку роботу по виявленню пам'яток, розробити наукову концепцію висвітлення національного історико-культурного надбання. До цієї роботи приєдналися культурно-освітні заклади, зокрема бібліотеки, музеї. Так, працівниками Харківської державної бібліотеки ім. В. Г. Короленка був підготовлений і вийшов друком у 1985 р. бібліотечний покажчик «Пам'ятки історії і культури Харківської області» [11].

Створення Зводу розпочалося із загальної паспортизації пам'яток за єдиною уніфікованою формою обліку. Проте списки пам'яток, надісланих з областей до Інституту історії України НАН України показали, що велика їх кількість взагалі була відсутня. Це пов'язано з незадовільним проведенням паспортизації, недоліками по виявленню і дослідженню пам'яток стародавньої, середньовічної і нової історії. Для того, щоб запобігти цьому, проводилися наради, конференції, відрядження у області, зокрема до Харкова. В результаті вдалося уточнити дані про кількість історико-культурних об'єктів у Харківській області. Вийшов друком у 1984 р. національний випуск «Матеріали к Зводу пам'яток

истории и культуры народов СССР по Украинской ССР. Харьковская область (материалы в помощь авторам)». Зокрема в цій праці відмічалося, що в Харківській області відомо 9 тис. пам'яток археології від давніх часів до середньовіччя. Проте констатувалися нерівномірність їх дослідження і необхідність додаткових польових археологічних розвідок для підготовки Зводу [8, с. 303]. Вагому роль у підготовці Зводу мав прийнятий 1978 р. Закон УРСР «Про охорону і використання пам'яток історії і культури», який вперше давав класифікацію пам'яток за видовими категоріями – пам'ятки історії, археології, містобудування і архітектури, мистецтва та документальні пам'ятки.

У 1992 р. уряд України ухвалив постанову «Про додаткові заходи щодо забезпечення видання томів Зводу пам'яток історії та культури України», яка зобов'язувала місцеві органи влади і відповідні наукові установи активізувати роботу над його виданням і випуском. Проте підготовка Зводу за рахунок місцевого фінансування не відповідала масштабності задуманої праці. В результаті був виданий лише «Звід пам'яток історії культури України. Київ» (1999, 2004 рр.). У інших регіонах у другій половині ХХ ст. через брак коштів ця робота була зведена нанівець, зокрема на Харківщині. Значна частина справжніх пам'яток не була облікована і не занесена до реєстру. Більше того, протягом декількох десятиліть суцільного обстеження пам'яток історії та культури в нашій області не здійснювалося [10, с. 22]. Прийняття нормативних документів на початку ХХ ст. не вирішило усіх проблем в пам'яткоохоронній сфері, але вони надали «Зводу пам'яток історії та культури України» загальнонаціонального значення. На Кабінет Міністрів покладено забезпечення виходу Зводу у світ до 2018 р. Фінансування по підготовці зводу покладається на обласні (міські) адміністрації з відповідним виділенням коштів з місцевих бюджетів.

Серед важливих документів, які активізували процеси в пам'яткоохоронній справі, слід назвати Закон «Про охорону культурної спадщини» (2002 р.). З метою його реалізації в Харківській області було розпочато інвентаризацію пам'яток історії, археології та монументального мистецтва, що перебували на державному обліку. Як свідчить проведена робота, більшість з цих пам'яток складають пам'ятки археології, 90% яких розташовані в сільській місцевості. Для здійснення інвентаризації, обстеження пам'яток історії та культури були створені районні комісії. Найкраще цю роботу комісії виконали в Сахновському, Печенізькому, Кегичівському, Валківському, Зміївському районах. Так, у Печенізькому районі не тільки фронтально обстежили 76 пам'яток археології (курганів, городищ), але й за допомогою систем супутникової фіксації GPS нанесли їх на карти землекористування для вимежування із земель сільськогосподарського призначення. Тільки за 2001 р. виявлено 361 об'єкт археології, 40 об'єктів історії, 3 – монументального мистецтва (у 2000 р. їх було відповідно 9,58 та 8) [10, с. 23].

На особливу увагу заслуговують пам'ятки, які уособлюють найвищі досягнення українського народу в царині архітектури та містобудування. Охорона культурної спадщини в Україні і конкретно в регіонах за радянських часів мала «поштучний характер», поширюючись лише на окремі пам'ятки історії та культури, а не на великі системні об'єкти – історичні ландшафти, поселенські комплекси. У результаті на середину 90-х рр. XX ст. пам'яток містобудування та архітектури в Україні існувало в 60 разів менше, ніж у США, і в 30 разів, ніж у Польщі [7, с. 28]. В той час ЮНЕСКО особливу увагу звернуло на збереження і охорону історичних ансамблів як систему нерухомих пам'яток і відкритих просторів, що утворюють цілісну архітектурно-художню композицію.

У практиці містобудування сформувалося два типи ансамблів. Перший замкнутого типу (старовинні монастирі, укріплені середньовічні міста тощо). Другий – центри міст, вулиць, площ, палацово-паркові ансамблі). В Україні, як в цілому по СРСР, в 1976 р. вперше була введена в законодавчому порядку видова категорія «пам'ятки містобудування і архітектури» з метою проведення містобудівної політики з урахуванням історичного середовища. У Харкові серед таких архітектурних пам'яток, зміни в яких були можливі лише за умови обов'язкового узгодження з установами охорони пам'яток, були визначені такі: ансамбль Покровського монастиря XVII ст., Успенський собор 1777 р. і дзвіниця 1848 р., старий університетський корпус 1767 – 1776 рр., житлові будівлі кінця XVIII ст. (вул. Пушкінська і К. Маркса), пам'ятники В.Н. Каразіну та Т.Г. Шевченку, монумент на честь установа радянської влади в Україні 1974 р., Харківській державній історичній та художній музеї [5, с. 211].

В умовах сучасних забудов в історичних центрах міст в Україні перед владою і громадськістю постає важливе завдання: не порушити цілісності історичного містобудівного середовища, щоб не втратити історичного ансамблевого комплексу міста. До списку таких історичних центрів належать 16 міст Харківщини. Серед них Харків (1654 р.), Ізюм (1639 р.), Балаклея (1663 р.), Богодухів (1654 р.), Валки (1646 р.), Вовчанськ (1674 р.), Чугуїв (1627 р.) та ін. [8, с.222]. В основу формування такого переліку міст покладено критерії їх історичної, мистецької та культурної цінності.

Як свідчать джерела, більша частина історико-архітектурної спадщини, в регіонах України зосереджена в сільській місцевості. На жаль, за радянських часів порушився органічний розвиток села як містобудівного утворення зі специфічною просторовою структурою, де ландшафт відіграє надзвичайно важливу роль. Ігнорування історії українського народу дорадянського періоду зумовило руйнування в селах тих пам'яток, які були пов'язані з давньою історією України. Так, у Харківській області зруйнована більша частина слобідських поміщицьких садиб, які були різними за стилістичними формами. Серед тих, які збереглися до

нашого часу, можна назвати небагато: палацово-парковий ансамбль у смт Шарівка Богодухівського району; садиба XVIII ст. у смт Старий Мерчик Валківського району; палац графа Подгорічані в Пархомівці Краснокутського району та ін. Взагалі у 80-ті рр. XX ст. на території Харківської області під охороною держави перебувало 65 архітектурних об'єктів, з яких 27 – громадських, 14 – культових, 19 – різного роду призначення і 5 парків. З 65 пам'яток архітектури в практичному використанні знаходилося 38, решта – напівзруйнована, які не відбудовувалися після Великої Вітчизняної Війни [3, ф. 2, оп. 183, спр. 218, арк. 13 – 18].

За радянських часів в результаті антирелігійної компанії було завдано неповторної шкоди культовим спорудам, у результаті чого з обліку культурних пам'яток знімалися витвори стародавнього мистецтва. В Харківській області на початку 80-х рр. з 37 недіючих культових споруд 34 належали до архітектурних та історичних пам'яток, але використовувалися вони зовсім з іншою метою. У 7 розміщені культурно-освітні установи, у 5 – державні інституції, 14 обладнані під складські приміщення тощо. У церквах міст Ізюму, Чугуєва, селах Сахновського, Краснокутського, Барвенківського, Харківського районів влада пропонувала створити музеї та виставкові зали [3, ф. 2, оп. 183, спр. 218, арк. 13 – 18].

На жаль, архітектурні споруди, які передавалися в ті часи в оренду, потребували ремонтно-реставраційних робіт. Кошторис потрібних реставраційних робіт у 80-ті рр. дорівнював 1 млн крб. Ці кошти були цілком реальними, оскільки в цей час на соціально-культурні потреби в Харківській області щорічно виділялося 200 млн крб. [3, ф. 2, оп. 183, спр. 218, арк. 14; спр. 1, арк. 165].

Ще однією з причин незадовільного стану пам'яток архітектури було те, що організації, які їх орендували, ухилялися від укладення охоронно-орендних договорів і сплати податків за оренду. З орендуючих установ охоронні зобов'язання мав тільки Державний історичний музей, якому постановою Ради народних комісарів від 26 вересня 1943 р. № 227 були передані приміщення колишнього архієрейського будинку XVIII ст.

Важливу роль у справі долучення людини та суспільства в цілому до системи культурних цінностей, колективної історичної пам'яті, соціального досвіду попередніх поколінь відіграє туризм. Не маючи можливості брати активну участь у міжнародному туризмі за радянських часів, населення України свої рекреаційні та пізнавальні потреби задовольняло в основному засобами внутрішнього туризму. Якщо в 1960 р. туристичні підприємства в республіці одночасно могли прийняти 4,9 тис. туристів, то в 1988 р. – уже понад 77 тис. Туристичні потоки в цей період зросли майже в 216 разів – з 37 тис. до 8 млн. туристів [13, с. 96].

Харківська область у другій половині XX ст. була значним туристичним регіоном республіки. Зокрема, у 80-ті рр. до послуг харків'ян,

які відправлялися у триваліші подорожі, були надані 40 туристичних потягів, більше 400 авіарейсів. Мешканці області мали можливість здійснювати подорожі по 165 республіканських та 1000 загальносоюзних маршрутах. Не залишалася і Харківська область без візитерів. За статистичними даними, щорічно її відвідували більше двох мільйонів туристів і екскурсантів з різних міст [2, с.13]. Що стосується тематики екскурсій, то вона була тісно пов'язана з пам'ятками археології, історії, архітектури. Серед археологічних пам'яток екскурсанти відвідували катакомби в с. Верхній Салтів; Донецьке городище – пам'ятка доби Київської Русі; песочінські скіфські кургани та ін. Були маршрути по місцях бойових дій за часів Великої Вітчизняної війни [1]. Популярністю користувалися маршрути до заповідних парків у смт. Шарівка, Наталіївка та ін.

Таким чином, у другій половині ХХ ст. на Харківщині в пам'яткоохоронній справі відбувалися неоднозначні процеси. З одного боку, приймалися на державному і місцевому рівнях нормативні акти, які передбачали збереження, охорону пам'яток історії та культури, проводилася значна робота по їх обліку та реставрації. З іншого боку, історико-культурна спадщина залишалася в важкому стані, оскільки пам'ятки руйнувалися, не всі були взяті під охорону держави тощо. В статті окреслені головні напрями пам'яткоохоронної справи в Харківській області. Потребують свого окремого дослідження проблеми збереження і охорони пам'яток археології, національно-культурні аспекти збереження культурного надбання, заслуговує на увагу і дослідження діяльності Харківської обласної організації УТОПІК.

Список літератури

1. Борисова Т. М. Історичні та пам'ятні місця Харківщини / Т. М. Борисова, М. Т. Дяченко, М. В. Уманський. — Х. : Прапор, 1966. — 366 с.
2. Бородулин В. Г. Харьковщина туристическая: 22 экскурсионных маршрута / В. Г. Бородулин, А. И. Лурье, Н. Н. Сапа. — Х. : Прапор, 1988. — 244 с.
3. Державний архів Харківської області.
4. Журавльов С. І. Виступ на III з'їзді Українського товариства охорони пам'яток історії та культури / С. І. Журавльов // Пам'ятки України. — 1977. — № 1. — С. 67 – 68.
5. Игнаткин И. А. Охрана памятников истории и культуры / И. А. Игнаткин. — К. : Вища школа, 1990. — 224 с.
6. Культурна політика в Україні: Аналітичний огляд / за ред. О. Гриценка. — К. : УЦКД, 2007. — 160 с.
7. Культурна політика: методологічні, правові, економічні проблеми. Зб. наук. праць. — К. : Укр. центр культурного дослідження, 1995. — 64 с.
8. Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища : зб. офіц. док. / Упоряд. В. І. Фрич ; Відп. ред. М. В. Гарник. — К. : Істина, 2002. — 336с.

9. Материалы к своду памятников истории и культуры народов СССР. Вып. 2. Харьковская обл. (Материалы в помощь авторам). — К., 1984. — 328 с.
10. Морозко Л. Г. Підсумки роботи в галузі культури і мистецтва у 2001 р. та основні напрямки діяльності у 2003 р. // Культурна спадщина Слобожанщини. П'яті Слоб. читання, присвячені 20 річчю незал. України. — Х., 2003. — С. 14–25.
11. Памятники истории и культуры Харьковской области: Биб. указ. — Х. : ХНБК, 1985. — 160 с.
12. Пам'яткознавчі студії в Україні: теорія і практика. — К. : Ун-т історії, 2007. — 336 с.
13. Попович С. Короткий екскурс в історію вітчизняного туризму / С. Попович // Краєзнавство. — 2000. — № 1 – 2. — С. 88 – 89.
14. Поточний архів Міністерства культури України.
15. Про охорону культурної спадщини. Закон України від 8 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 3. — С. 754–772.
16. Скоробагатов А. В. Харків в роки німецької окупації (1941–1943) / А. В. Скоробагатов. — Х. : Прапор, 2004. — 368 с.
17. Харків, 350 років (1654 – 2004) / за ред. М. Л. Чмихало, О. Г. Мамонтова. — Х. : Фоліо, 2004. — 280 с.

Надійшла до редколегії 04.12.2011р.

УДК 94 (100) «653» : 930.1 (477) «04/16»

С. І. ЛИМАН

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ У ТВОРЧОСТІ ТА НАВЧАЛЬНИХ КУРСАХ ПРОФЕСОРА КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ОЛЕКСІЯ ІВАНОВИЧА СТАВРОВСЬКОГО (1811–1882 РР.)

Уперше комплексно розглядається вивчення О.І. Ставровським у Київському університеті різноманітних проблем зарубіжного середньовіччя.

Ключові слова: *О. І. Ставровський, медієвіст, середні віки, Київський університет.*

Впервые комплексно рассматривается изучение А.И. Ставровским в Киевском университете различных проблем зарубежного средневековья.

Ключевые слова: *А. И. Ставровский, медиевист, средние века, Киевский университет.*

The article for the first time dwells on the study of various problems of foreign Middle Ages by A.I Stavrovskiy at Kiev University.

Key words: *A. I. Stavrovskiy, medievalist, Middle Ages, Kiev University.*

Одним з найбільших центрів медієвістики Російської імперії традиційно був Київський університет (Університет Св. Володимира). Проте головні досягнення його фахівців у галузі західноєвропейської середньовічної історії пов'язані з творчістю медієвістів останньої